

שמעתא עמיקתא

היולדת בשבת, ממתי מחללין עליה השבת

גליון רלי"ה / פרי נח / ה'תשע"ו
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

- א. חילול שבת עבור יולדת. ב. עשיית מלאכות דאורייתא בשינוי במקום חולה שיבייש ויולדת. ג. עשיית מלאכות דרבנן בשינוי לצורך יולדת.
- ד. עשיית מלאכות ע"י עכו"ם לצורך יולדת. ה. עשיית המלאכות בשינוי או ע"י עכו"ם בשעת הלידה או לפני הלידה. ו. ממתי מחללין שבת עבור יולדת.
- ז. אחוזה צירים. ח. באיזה צירים מחללים ללא שינוי. ט. ירידת מי שפיר. י. הכנת צרכי היולדת מעריש. יא. כשהתחילו הצירים מעריש. יב. כשבידה לנסוע לבית החולים ע"י עכו"ם.

א. חילול שבת עבור יולדת

תנן **בשבת** (קכח -) מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה (מילדת) במקום (אפי' מחוץ לתחום) ומחללין עליה את השבת, ע"כ. וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' של סעי' א).

ב. עשיית מלאכות דאורייתא בשינוי במקום חולה שיבייש ויולדת

ואמרו **בגמ'** (סג) שאם היולדת צריכה לשמן, חבירתה מביאה לה שמן בשערה, ואם אינו בידה לעשות כן, מביאה לה בכלי, ופירש רב אשי הטעם שלכתחלה מביאה בשערה, כדי לעשות המלאכה בשינוי ע"מ למטט בחילול שבת.

וע"י **רמב"ן** (תוה"א שער הסכנה ד"ה בפרק מפנין הובא במג"מ שבת פ"ה הי"א) שלמד מכאן דכל צרכי חולה אע"פ שיש בו סכנה היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת משנן ואין מחללין והוא שלא יתאחר צורכו של חולה כלל בשינוי זה וכו', ע"כ. וכן נקט **באור זרוע** (ח"ב סי' לח וסי' קח סוף אות א). וכן פסק **הרמ"א** (סי' שכח סעי' ב).

אולם **הרמב"ם** (שבת פ"ב הי"א) הביא דין זה (של מלאכה ע"י שינוי) דוקא באשה הכורעת לילד. וביאר **המגיד משנה** שם דס"ל להרמב"ם שאין חולה שיבייש בכלל השינוי אלא החיה בלבד, מפני שכאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה ואין א' מאלף מתה מחמת לידה ולפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר ולא החמירו בחולה, ע"כ. וכדברי הרמב"ם פסק **השו"ע** (סי' של סעי' א). ויעויין **במ"א** (שם ס"ג) שכתב שאפי' להחולקים על הרמ"א בסי' שכ"ח, ביולדת מודים דבעינן שינוי משום הטעם של מחמת משנה הנ"ל. והוסיף **המ"ב** (סי' קה) דכ"י בדליכא עיכוב לחולה, אבל אם אינו נעשה בזריזות בשינוי כמו בלא שינוי מצוה לעשות בלא שינוי למהר בכל כוח. [ואע"פ לדעת השו"ע חולה שיבייש אינו בכלל השינוי, דעת **הגרש"א זצ"ל** (נשמי"א סי' שכח ס"ק א) דדוקא לענין דברים שהם חלק מהטיפול הישיר בחולה א"צ שינוי, אבל חלק שאינו ישיר לטיפול החולה כגון כתיבת דו"ח או כביוי נר כדי שהחולה יוכל לישון, יש לעשות ע"י עכו"ם או שינוי לכוי"ע. וכן דעת **האור לציון** (פלו"ו הגה ב ד"ה נראה). ומי"מ דעת **הגרש"א זצ"ל** (הרופא בשבת לבעל הנשמי"א ז) שבשעת הנהיגה ינהג כרגיל כפי שנהג ביום חול, ואפי' כשקיים רק חשש דחוק לגרימת תאונת דרכים. וע"י **בש"כ** (י"מ) עוד מדיני נהיגה במקום פק"י. וע"י עוד בכל זה בגליון רל"ח].

ג. עשיית מלאכות דרבנן בשינוי

ומי"מ כ"ז במלאכות דאורייתא, אמנם מלאכות דרבנן דלא חמירי כולי האי י"ל שא"צ לשנות. וכן משמע מלשון **הגר"ז** (סי' של אות א). ושו"מ שכן דעת **הגרש"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"יב פלו"ו אות ט). וכן הביאו **בתורת היולדת** (פלו"ב הגה א) בשם ספר פקוח נפש. אלא שמדברי **הפמ"ג** (שם א"א ס"ק א) משמע דאף בכה"ג יש לעשות בשינוי במקום האפשר (אלא דיש לחלק דהתם חמיר טפי כי אין הדבר מוסכם דליכא רה"ר בזמנינו). והביאו **הכה"ח** (אות יב). וכן הוא **בקצות השולחן** (סי' קלה בדה"ש ס"ק י ד"ה ומבואר) דאפי' איסור דרבנן צריך לעשות ע"י שינוי. ובמקום האפשר יש להחמיר.

ד. עשיית מלאכות ע"י עכו"ם לצורך יולדת

ויש לעיין אם גם צריך להחמיר לעשות מלאכה עבור יולדת ע"י נכרי במקום שאפשר, די"ל דדוקא הצריכו לישראל לעשות בשינוי שאין חשש שיהוה, אבל ע"י עכו"ם לא.

והנה **בשלטי גבורים** (שבת מ. אות א ויומא ד אות ב) כתב לענין חולה שיבייש שאם קטן או עכו"ם נמצא שם עושים המלאכות על ידו. וכן פסק **הרמ"א** (סי' שכח שם) דאם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י. אולם **הט"ו** (סי' קה) דחה דברי הרמ"א משום שהישראל יזרז בדבר יותר, ולכן אם יש אפי' ספק הצלה ויש סכנה בביורז כל הזרז היה זה משובח. וכן פסקו **המ"ב** (סי' קז) ו**האג"מ** (אוי"ח ח"ה סי' כח) ו**הושבט הלוי** (ח"ח סי' עד) כתב דהעיקר כהט"ו ומי"מ נוהגים כהרמ"א במקום שאין חשש איחור. וע"י **במג"א** (מ"מ תני"ג) דמדה הט"ו במקום ספק פק"י דאם אפשר יש לעשות ע"י עכו"ם. וכן הוכיח **הש"ט הלוי** (שם ד"ה ומסיים וחי' סי' כה אות ב).

וכ"ז לענין חולה שיבייש, אולם לענין יולדת דלכו"ע במקום האפשר עושים המלאכות בשינוי, י"ל דה"ה שיש לעשות ע"י עכו"ם. וכן מצינו **בפמ"ג** (א"א ס"ק א) שכתב דאם יש עכו"ם יש לעשות על ידו, ועדיף משיעשה הישראל בשינוי, והוכיח כן מהרמ"א הנ"ל הוסיב דבמקום פק"י אם יש עכו"ם עושים ע"י, ואע"פ שיש חולקים על דבריו מ"מ ביולדת לכוי"ע י"ל דהדין כן. וכן פסק **בקשו"ע** (כלל צג אות ב). וכן דעת **התה"ל"ד** (סי' של ס"ק א) משום שמלאכה בשינוי ע"י ישראל חמירא במאמרה לנכרי. וכן נקט **הגרש"א זצ"ל** (ע"י שבת בשבת פכ"ט הגה יט).

ה. עשיית המלאכות בשינוי או ע"י עכו"ם בשעת הלידה או לפני הלידה

והנה מהש"ס **בשבת הנ"ל** משמע דדין שינוי קאי על יולדת בשעת הלידה דבזה עוסקת הגמ' שם (ויעויין להלן - אות ו' והלאה ממתל). וכן מוכח לכאורה מהמגיד המשנה שכתב דאף להרמב"ם בעינן שינוי ביולדת כי אין א' מאלף מתה, ומשמע דחובת השינוי נאמרה בשעת הלידה עצמה שאע"פ שהיא סכנה, מ"מ כיון שאין חשש כ"כ צריך שינוי.

ודעת **הגרש"א זצ"ל** (הרופא בשבת לבעל הנשמת אברהם הגה 106) ו**האור לציון** (ח"ב פלו"ו הגה א) דבעינן שינוי דוקא בשעת הלידה, שכיון שעצם הלידה דבר טבעי הוא ואין החשש גדול החמירו בו חכמים, אבל קודם הלידה שיש יותר חשש שתסתכן אם לא יעשו את הדברים הראויים לה, דינה ככל חולה שיש בו סכנה שמחללין עליו את השבת בלא שינוי, ולכן מותר לטלפן לרופא וכדומה לצורך יולדת ללא כל שינוי, ע"כ.

אלא **שהגרי"ז** (חי הגרי"ז על עניני קה"ח יומא וסוכה הוי"ד בצ"א ח"י"ו סי' סה) דקדק מהרמב"ם שכתב בפרק ב' הלכה י"א שהיולדת הכורעת לילד אם צריכה לנר וכדו' מדליקין לה כו' וכל שאפשר לשנות משנינן, ואילו בהלכה י"ג כתב שחיה משיתחיל להיות שותת דם עד שתלד מחללין עליה את השבת. ולא הזכיר דבעינן שינוי. ועפ"ז כתב הגרי"ז דדין שינוי נאמר רק קודם שיתחיל הדם להיות שותת דקאיתין עליה רק משום עצם סכנת מעשה הלידה, אבל משיתחיל הדם להיות שותת מלבד הסכנה מעצם מעשה הלידה הרי היולדת עצמה חשיבה חולה שיבייש בחולה שיש בו סכנה לא נאמר דין שינוי (לדעת הרמב"ם והשו"ע הנ"ל). ו**מביאר הלכה** (סי' של ד"ה ומדליקין) משמע עצת כהגרי"ז (שהרי כתב שבשעת הלידה לא צריכים לשום פרט, עיי"ש). ולפי"ז יוצא איפכא ממש"כ ע"פ המ"מ ובשם הגרש"א זצ"ל והאור לציון הנ"ל, אלא יש לשנות דוקא לפני שעת הלידה, אבל בשעת הלידה עושים ללא שינוי (לדעת השו"ע). [שו"מ **בערוה"ש** (אות ה) שמשמע דחובת שינוי נאמרה דוקא על דברים שעושים עבורה משום יתובי דעתא, עיי"ש].

ו. ממתי מחללים שבת עבור יולדת

ויעויין **בגמ'** (קכח -) (קכט -) אמר ר' יהודה אמר שמואל היה כל זמן שהקבר פתוח בין אמרה צריכה אני ובין אמרה אין צריכה אני, מחללין עליה את השבת, סתם הקבר אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת לא אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת. מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משעה שתשב על המשבר, רב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד, ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה, ע"כ. ופירש **הריב"ן** (סג) דכל זמן שהרם (קבר) פתוח להוציא דם מחללין עליה את השבת.

וכתב **הרי"ף** (נא: בדפי הרי"ף) דדייקי רבונתא מדלא קאמר רב הונא עד שיתחיל הדם להיות שותת, שמעת מיניה דקודם שתשב על המשבר קאמר. וכאביי עבדינן ולא מחללין שבת עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר, ע"כ. ותמחה עליו **הרא"ש** (סי' ה) ו**הרי"ן** (ד"ה אמר) היאך פסק בספק נפשות להחמיר והוה ליה למיפסק משעה שהדם שותת ויורד. וכן פסק **הרמב"ם** (פ"ב הי"ג).

וכן הרמב"ן **בספר תורת האדם** (שער הסכנה) תמה על פסק הרי"ף וכתב דמסתברא דשיעורי לא תלו בהדדי, ואית נשי דלא יתבה על משבר כלל שהולד ממחר לצאת, אלא משעה שישבה על המשבר או שותת הדם ויורד או שחברותיה נושאות אותה באגפיה הרי היא בחזקת מסוכנת ועושין לה, ע"כ. ופסק **השו"ע** (סי' של סעי' א) כדעה זו. [ומהא שחז"ל לא נתנו שיעור ל"שותת" נראה דאפי' ראתה קצת דם בכלל שותת היא. וכן דעת **הגרש"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"יב פלו"ו אות א)].

[המשך בעמוד הבא]

עד מתי זמן ברכת הלבנה

איתא בסנהדרין (מב.) א"ר אחא בר חיננא א"ר אסי אמר רבי יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכנה וכו'. כד"ר יהודה דאמר רב יהודה ברוך וכו' וזמן במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבא חוק וזמן נתן להם וכו' בא"י מחדש חדשים.

ואמרינן שם (מא:.) א"ר אחא בר חיננא אמר רב אסי אמר ר' יוחנן עד כמה מברכין על החדש, עד שתתמלא פגימתה (של לבנה). וכמה, אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה עד שבעה. נהרדעי אמרי עד ששה עשר. ותרווייהו כ"ר יוחנן סבירא להו, הא למיהוי כי יתרא, הא למיהוי כי נפיא.

ופרש"י (מב.) ד"ה ותרווייהו כ"ר יוחנן - במלתיה ד' יוחנן פליגי ועד שתתמלא סבירא להו, מיהו רב יהודה סבר כלפי גימטא דקאמר ר' יוחנן למיהוי כי יתרא, דהואי כמו יתר על קשת שתהא כל פגימת הקשת מלאה עד היתר, דהיינו חצי עיגול, והאי לסוף שבעה. ונהרדעי סברי מליז פגימת דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפיא עגולה במילואתה.

וכתב הגורן (אוי"ח סי' תכ"ו -) אמר ר' יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו, אבל מכאן והילך כבר הוא ישר ואינו ראוי לברך על חידושו. וכמה, פירוש מתי תתמלא פגימתו, רב יהודה אומר עד ז' שתתמלא הפגימה והיא חכצי עגולה, ונהרדעי אמרי עד י"ו ולא י"ו בכלל, שנעשה כולו כלם. והלכתא כנהרדעי. והני י"ו משעת המולד מונין אותם ולא מיום קביעות החדש. ע"כ.

וכתב ע"ז הב"י - ומי"ש רבינו והני י"ו מיום המולד מנין אותם - ומצאתי בתשובה אשכנזית (שו"ת מהרי"ל סי' י"ט) וטעמא משום דאמרינן עד שתתמלא פגימתה, ואם כן במילוי תליא מילתא ולא דוקא ט"ו וי"ו אלא חצי כ"ס י"ב תשצ"ג זהו מלאתו כן נ"ל. ולע"ז נראה אם היה ליקוי לבנה שאנו רואים ניגוד אמיתי אמצעות הלכות בראי אשכנז, אבל סתמא סמכינן אחשבונינו שמסרו לנו רבותינו שהוא מולד השוה אפי' אם היה ליקוי חמה שהוא מולד אמיתי קודם לשלנו או אחריו, כי הרמב"ם (קידוש החדש פ"ז הל' ז') כתב שרבותינו כיונו לפגוע באמיתי ע"י הדחיות עכ"ל.

והד"מ (סי' קא) כתב להעיר על דברי המהרי"ל - ואיני מבין דבריו דמה שכתב, שאנו רואים המולד האמיתי בליקוי הלבנה שהוא הניגוד, או בליקוי החמה שהוא עת המולד. ודברי הרמב"ם לא יספיקו לזה, כי הרמב"ם על הרוב זיכר ששל ידו הדחיות יבוא חשבון שלנו בשוה אבל מ"מ לפעמים יקדים האמיתי או יאחר כמבואר בדברי הרמב"ם בהל' קידוש החדש, ועוד שהמפרש שם הוכיח בראיות לדחות דברי הרמב"ם. ואפשר ליישב דברי מהרי"ל דבענין לקות לבנה אנו רואין ניגוד האמיתי כי הוא שינוי בכל העולם, אבל ליקוי החמה משתנה לפי ישוב ולפי הרואים כמבואר ליודעים בענין הלכות, ולכן אין להתבונן מולד אמיתי מלקות החמה הנראה לנו, ולא הביא דברי הרמב"ם לראיה אלא ששל הרוב מולד שלנו הוא באמיתי ולכן אין לחשוב אלא ממנו, אלא אם כן יודעים בברור שקדם האמיתי וזה א"א לנו לדעת כי אם ע"י (הניגוד) כן נ"ל דבריו.

ובשו"ע (סי' תכ"ו ס"ב) סתם המחבר וכתב - עד אימתי מברכין עליה עד ששה עשר מיום המולד, ולא ששה עשר בכלל. ע"כ. ולא הזכיר דברי המהרי"ל אע"פ שהביאו בב"י.

אולם הרמ"א הביא דברי מהרי"ל דלינא וכתב - ואין לקדשה אלא עד חצי כ"ס י"ב תשצ"ג מן המולד. והנה המג"א (סי' י"ב) כתב על דברי המחבר - מיום המולד - מלשון זה משמע דלא חשבינן מעת לעת, כגון שחל המולד עשרים שעות על יום ראשון אסור לקדשה ביום שני, ולדברי רמ"א מותר לקדשה דהא חשבינן חצי כ"ס י"ב תשצ"ג משעת המולד ואם כן צריך לחשוב י"ד ימים י"ח שעות שצ"ו חלקים וחצי, ואם כן רמ"א בא להוסיף, ולשונו משמע שבא לגרוע שכתב ואין לקדשה וכו'. ובאמת בטור כתוב וז"ל והני ששה עשר משעת המולד חשבינן להו, משמע דחשבינן מעת לעת. ואם חל במוצאי שבת שתיים או שלש שעות בלילה מותר לקדשה תחלת ליל שני, ולדברי רמ"א אסור.

וביאר המח"ש דכוונת המג"א לומר דמכיון שמדברי הטור משמע דמשעת המולד חשבינן להו, א"כ צ"ל דמ"ש הרב ב"י מיום המולד לאו דוקא.

אולם הפמ"ג (א"א ס"ק י"א) כתב - ע"י מ"א. היינו כי משמע שלש מחלוקות דבר, המחבר סובר "מיום" המולד, לא "משעת" המולד, אם נאמר ט"ו יום שלימות, והשמט דעת מהרי"ל בתשובה סימן קמ"ג (צ"ל י"ט או קנ"ה) (עיין אליה רבה [סי' ט] א) על פי הביאו, אם כן להמחבר פעם חומרא ופעם קולא. ולהר"ב גם כן פעם חומרא ופעם קולא, ולשון ואין לקדשה משמע דרק לגרוע בא, ובאמת לפעמים קולא

וכתב הטי"ט (ס"ק ג) נ"ל שזוהו לענין הדברים אשר אפשר לעשותן כאן בלי עיכוב, ע"כ אין מחללין שבת בזה כ"א אחר שיהיה א' מאלו, אבל לענין קריאת המילדת לא שייכי שיעורים הללו דהם קרובים ללידה יותר משיעור ביאת החכמה, אלא משעה שמרגשת קצת אפי' בספק מותר בקריאתה, ע"כ. וכן פסקו ה**ערוה"ש** (אות ד) וה**מ"ב** (ס"ק ט).

ז. אחוזה צירים

ויעויין **בערוה"ש** (אות ד) שפירש ש"משתשב על המשבר" היינו שאחוזה צירים וחבלים. וכן הדין אם מרגישה לחץ מחמת ההעובר רוצה לצאת וכמ"ש **בתורת היולדת** (פ"ג). וכהערוה"ש משמע מה**פלתי** (ס"י קצד ס"ק א), אלא שביאר דאע"פ שבאמת באופן זה אכתי אינו בודאי שנפתח רחמה ותלד, מ"מ משום ספק נפשות מקיליין. ואף כי לפעמים הם רק צירים וחבלים שאין בהם לידה וחבלי שוא וכאב בעלמא, מ"מ מאן מפסיס כיון דדרך האשה באשר יבוא חבל לה ויושבת על המשבר שתלד, ע"כ. [ועיי' **בנחלת שבעה** (ס"י טוובא בפתי"ש ס"י קצד ס"ק ח) שנקט שמשעה שיושבת על המשבר יש משום פתיחת הקבר. אולם **בתורת השלמים** (ס"י קצד ס"ק א) דחה דבריו דאין בזה משום פתיחת הקבר, אלא דמ"מ מחללין את השבת משום דאזליין בתר רוב נשים שיוולדות מחמת הצירים, ואע"פ שאינו בודאי שתלד מ"מ לא גרע מספק נפשות שמחללין עליו השבת, ע"כ. ובמאמר שבאמת ליכא פתיחת הקבר ע"י צירים, אלא שמאחר שברוב נשים ע"י צירים יש לידה מחללים שבת מחמתם. וע"י עוד שבמקצת ע"פ הרמאה אף צירי פתיחה גורמים פתיחת הרחם].

ח. באיזה צירים מחללים ללא שינוי

ועיי' **בתורת היולדת** (עמי מה ועמי קעד) שהביא שיש שני סוגי צירים א'. צירי פתיחה - צירים הגורמים לפתיחת הרחם ונמשכים באופן סדיר כמה שעות עד הלידה (בלידה ראשונה הם בין 10-12 שעות בשאר הלידות 6-8 שעות). ב' צירי דחף - צירים שדוחפים את העובר החוצה לאחר פתיחת הרחם ונמשכים פחות משעה בדרך כלל. (בלידה ראשונה 30-40 דק', בשאר לידות 20-30 דק').

והנה בשעת הופעת צירים סדירים כל 15 - 20 דק' (ואם בלידות קודמות נמשך תהליך הלידה זמן קצר, מיד כשהתחילו צירי הלידה אף שאינם סדירים, וכ"כ **בארחות שבת** (פ"כ אותיות ע ועת), יש לחלל שבת ע"י נסוע לבית חולים. דלא גרע עכ"פ מהמבואר בט"ז הני"ל דלענין קריאת חכמה לא שייכי שיעורים הללו דהם קרובים ללידה יותר משיעור ביאת החכמה אלא משעה שמרגשת קצת אפי' בספק מותר בקריאתה, ע"כ. אלא דלפי טעם זה לדעת הגרי"ז הני"ל יש לעשות המלאכות בשינוי במקום האפשר. מיהו י"ל שגם מחמת צירים אלו היא בכלל יושבת על המשבר שמחללין שבת אף ללא שינוי (לדעת השו"ע הני"ל דלא בעי שינוי בשאר חולים שיב"ס), וכן משמע מסתימת לשון הערוה"ש שכל צירי הלידה בכלל זה. וכן משמע מה**פלתי** הני"ל שכתב שפעמים שהצירים הם צירי שווא וכאב בעלמא, וע"כ כוונתו לצירי לחץ דאם כוונתו לצירי דחף אין מצוי שהם תבלי שוא. ועוד דהדבר תלוי בפתיחת הרחם וצירים אלו בדי"כ גורמים לפתיחה. ועיי' **בתורת היולדת** (פכ"ט עמי קעד) שקדקדק נמי כן, ולמעשה נשאר בצ"ע. [נשם דקדק כן מהנחלת שבעה הובא לעיל, אולם מדבריו אין הכרח כ"כ, עיי' עליו], ועיי' **בארחות שבת** (פ"כ אות עה).

ט. ירידת מי שפיר

ויעויין **בש"כ** (פ"ל"ו אות ח והגה כב) שכתב שבשעה שיש ירידת מי השפיר אפי' אם הוא רק ספק אם תלד עכשיו מותר לחלל שבת ע"מ להגיע לבית החולים, מחמת שלפי הרופאים ירידת מי השפיר בסוף ההריון הינה חשש לתחלת הלידה, וכמו כן יש חשש לדלקת, וע"כ מחמת האפשרות של סכנה לוולד מחללין את השבת כדי שתגיע במהירות לבי"ח. וכן הובא **בארחות רבנו** (ח"א עמי שני אות ט).

אלא דלכאורה אין זה בכלל ג' הסימנים הני"ל שבשעת הופעתם מחללין שבת אף ללא שינוי (לדעת השו"ע הני"ל), דהרי לא נאמר סימן זה בדברי חז"ל (ונפ"מ לענין עשיית מלאכה בשינוי כמבואר לעיל אות ה'). ושוי"מ ש"כ **בתורת היולדת** (פכ"ט הגה ז, נשמת אברהם ח"א עמי שני). אלא **דהגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"יב פ"ל"ו אות א) יצא לחדש דזה בכלל "חבורתה נשואת אותה" דמה לי שאין לה כח ללכת לאין לה רשות מצד סכנה הרעלה, ע"כ. אולם יש לחלק דשאני התם שהסכנה היא מחמת פתיחת הקבר משינוי כ"כ. ועיי' **בנשמת אברהם** (ס"י של ס"ק ט).

י. חובת הכנת צרכי היולדת מער"ש (להמצא בקרבת בית החולים מער"ש)

כתב **הספר השדים** (ס"י התנה) "אשה הרה וכבר הגיע חודש תשיעי להריונה בערב שבת עם חשיכה יטמין מים חמים כדי שאם תלד בליל שבת או בשבת הרי המים חמים חמומים ולא יחללו שבת". וע"פ דבריו כתב **המ"א** (ס"י של ס"ק א) "כשתגיע לחדש ט' יזמין הכל מער"ש שלא יחללו שבת". (ועיי' **בתשובות והנהגות** המובא להלן שכתב שבחודש התשיעי הכוונה לסוף חודש תשיעי שאז עלולה לילד, אבל בתחילת תשיעי בזמנינו אינו מצוי שתלד וא"צ להכין צרכיה מער"ש).

ולכאורה דבר זה אינו חיוב, דהרי בשו"ע סימן קמ"ח מבוואר דמותל הפלג בספינה מערב שבת אפי' שיצטרך לחלל השבת מחמת פק"י. וא"כ ק"ו שאינו מחויב לעשות מלאכה למנוע חילול שבת העולל לבוא עליו ממילא. וכן מבואר **בגרי"ל** (ס"י אות א) **ובמ"ב** (ס"ק א) **שראו** לעשות כן. ועיי' עוד **בחת"ס** (ר"ד ס"י שלח) **ובמנ"ש** (ק"י ס"י ז ענף אות ו ד"ה אף שהלכות שבת).

וא"כ ראוי ליולדת במקום שאפשר להמצא בקרבת בית החולים סמוך לשבת כדי להימנע מנסיעה בשבת. וכן פסקו **החזו"א והגרש"א זצ"ל** (ש"ש פ"ל"ו הגה י) דראוי לעשות כן, אלא שאינה חייבת. מיהו אם יש משום מצוה או טרחא גדולה אינה צריכה להחמיר, דכן מצוינו ס"י רמ"ח לענין הפלגה בספינה מער"ש שלצורך מצוה מותר אף שיצטרך לחלל השבת מחמת סכנה (ואף לדבר הרשות שרי אם מפלג מתחלת השבוע), וא"כ ק"ו כאן דאין לחוש בכל כה"ג. וכן מבואר בדברי החזו"א והגרש"א זצ"ל הני"ל. וכן פסק **הגריש"א זצ"ל** (קובץ תשובות ח"א ס"י מג ואשרי האיש ח"יב פ"ל"ו אות כא).

יא. התחילו הצירים מער"ש

ואף אם התחילו צירים מער"ש אינה צריכה לנסוע לבית החולים, לפני שבת כיון שלפעמים נעצרים ואינה יולדת ואין כאן אלא ספק, והרי אף לדעת **המ"ב** (ס"י רמט) הסובר לענין הפלגה בספינה מער"ש דאם יודע שיצטרך לעבור מלאכה דאוי אסור להפליג מער"ש, היינו כשיודע שבדאי יצטרך לחלל השבת, משא"כ במקום ספק כמבואר בדבריו בפתיחה לסי' רמ"ח (שם ס"ק כ). (והארכנו בזה בס"ד בגליונות קל"ב וקל"ד), וא"כ ק"ו בני"ד דהכי הוא, ומי"מ **הכל לפי הענין** דלפעמים אין זה בכלל "ספק". שוי"מ שכן הוכיח **בתשובות והנהגות** (ח"ה ס"י פח ד"ה ונראה). וכן פסק **הגריש"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"יב פ"ל"ו אות כא). ועיי' **בתורת היולדת** (פ"ב הגה א) **בקצות השלחן** (ס"י קמ בד"ה"ש ס"ק א).

פ"ב. ירידת לנסוע לבית החולים ע"י עכו"ם

וכמו כן במקום שיצטרך לעבור על אמירה לנכרי או שאר איסורים דרבנן בלבד, א"צ להמצא בקרבת בית החולים, דהרי אף לפי המ"ב הני"ל שמחמיר לענין הפלגה בספינה מער"ש כשיצטרך לעשות בשבת מלאכה דאוי, מ"מ במקום שודאי יצטרך לעשות מלאכה דרבנן מודה להקל כמבואר **בביאור הלכה** (ס"י רמט ד"ה ופוסק עמהם). ומשום מדת חסידות י"ל דדוקא חששו על מלאכות דאוי. ושוי"מ שכן פסק **הגריש"א זצ"ל** (ה"ל שבת בשבת ח"יב פכ"ט אות ה) (אף כשצריכה לצאת מוחץ לתחום).

מסקנה דניא-

א' מחללין שבת עבור יולדת מחמת הסכנה. וזה כשיש סימני לידה, התחיל הדם להיות שותת, או משעה שאינה יכולה ללכת בכחות עצמה, או משעה שתשב על המשבר דהיינו שאחוזה צירים. ב' נסיעה לבית החולים ושאר הכנות ללידה שא"א להשהותן מחללין אפי' לפני שלשה סימנים הני"ל, וע"כ אם אחוזה צירים סדירים כל 15 - 20 דק' יש לנסוע לבית חולים (ותכיפות הצירים תלויה גם במרחק בית חולים מבית היולדת. וכן אם בלידות קודמות נמשך תהליך הלידה זמן קצר אפי' רק התחילו צירי הלידה צריכה לנסוע לבה"ח אף שאין הצירים סדירים). וכן הדין אם יש ירידת מי שפיר (ועיי' באות ט' א) ובכלל ג' הסימנים) אם מרגישה לחץ כלפי מטה וחשה כאלו העובר רוצה לצאת. ג' אלא אפשר לעשות מלאכות עבור היולדת ע"י שינוי או עכו"ם, ללא חשש סכנה כלל, יש לעשות כן לכו"ע. ובשעת הלידה עצמה לדעת השו"ע א"צ לעשות המלאכות בשינוי (אם הם דברים הנוגעים לטיפול עצמו), ולדעת הרמ"א צריך לשנות (כשאין בזה חשש סכנה כלל). ובשעת הנהיגה, לבית החולים לכו"ע לא ישנה כלל, מפני הסכנה. ד' אשה הרה שהגיע זמנה ללדת (סוף חדש התשיעי) ראוי שתכין דברים הנצרכים לעת הצורך ע"מ למעט בעשיית מלאכות דאוי בשבת. ואם אפשר ללא קושי ראוי להמצא בקרבת בית החולים סמוך לשבת ע"מ למנוע נסיעה בשבת, אולם אינה חייבת בכך אף אם אחוזה צירים בער"ש אם אין הדבר ודאי שעומדת ללדת (והכל לפי הענין).

גם כן. ואם נאמר להמחבר גם כן כמהר"ל רק כ"ט י"ב תשצ"ג אלא שהוסיף המחבר חומרא מיום המולד, אם כן הר"ב רק להוסיף בא, קשה הלשון. ובטור משמע ט"ו יום שלמות, הוה רק קולא לחוד. ולדינא אנו מ"מ ללא דברי הר"ב לחוד כמהר"ל בתשובה, וחשיבין עלת לעת כ"ט י"ב תשצ"ג, ופעם קולא ופעם חומרא. ע"כ.

ונראה מדבריו ד"ס"ל דהמחבר פליג על דברי הטור. ולמעשה יעויין בב"ה"ל (ס"י תכ"ו ס"ג ד"ה ולא ט"ז בכלל) שכתב - עיי' בכה"ג שהביא בשם מקצת מפרשים דגם ט"ז בכלל [וכן משמע ביד רמה בסוגיא זו], ואף שאין הלכה כן אלא כמחבר וכרמ"א וכמו שכתב בפ"ח, מ"מ כתבו איזה אחרונים דבדיעבד אם לא יקדש עד ט"ז יקדש בליל ט"ו בלא שם ומלכות. אכן אם הוא עדיין יום ט"ו אלא שהיה אחר י"ב שעות ותשצ"ג חלקים אפשר שיש לסמוך על בעל המור וקציעה שדעתו להתיר לברך בשם ומלכות, וכן הסכים הגאון מהר"ץ אורינשטיין.

אולם הרב פעלים (אוי"ח ח"ב ס"י ל"ח) אע"פ שבריש דבריו רצה להקל בשעת הדחק לתושבי העיר במב"י לברך אף אחר חצי כ"ט י"ב שעות ותשצ"ג חלקים, למעשה חזר בו והעלה דאם עבר חצי כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים מעת המולד יברכו בלא שם ומלכות.

וכן העלה הכה"ח (לגרי"ח סופר זצ"ל - ס"י תכ"ו ס"ק נ"ג) דהגם דיש מן האחרונים שפסקו שיכול לקדשה עד ט"ו יום שלמים מן המולד, מ"מ אן קימ"ל בספק ברכות להקל אפי' כנגד השו"ע ואפי' כנגד הרוב, וע"כ אין לקדשה אחר חצי כ"ט י"ב ותשצ"ג מן המולד.

ומ"מ מבואר בדברי הרב פעלים דלא ס"ל לחשוש לנראה מלשון המחבר דיש לחשב הימים שלא מעת לעת. דא"כ כע"מ שיש לאסור לברך לדעת המחבר אף קודם חצי כ"ט י"ב ותשצ"ג מן המולד, כמ"ש המגן אברהם בריש דבריו. וכי נראה מסתימת דברי הכה"ח ב"ס"ק נ' וי"ג דלא חיישינן לזה.

[ועיי' בהגהות חכמת שלמה שכתב - הנה בדין אם לא נראית הלבנה עד אחר כ"ט י"ב ותשצ"ג אך לא נשלמו ט"ו ממת לעת ממש, הנה בזה יש ספק אם לברך או לא, ולכא"ו הוי ספק ספיקא שלא לברך, דלמא הלכה כרמ"א דשיעורו רק חצי כ"ט י"ב ותשצ"ג, ואם תמצו לומר דהלכה כמחבר דלמא הכוונה בלא מעת לעת, כמו שכתב המג"א דיש לפרש כן דלא בעינן מעת לעת, אי"כ הוי ס"ס שלא לברך. אך נראה כיון דהוי בזה חיוב מצווה ושעת הדחק יש לברך, רק שלא יברכו הכל, רק אחד יברך בשם ומלכות וכיון להוציא הרבים והם יכוונו לצאת בברכתו, וכולם יברכו בלא שם ומלכות. והיינו דלמא יעשו כולם ספק ברכה לבטלה, יעשה אחד מהם ספק ברכה לבטלה ולא יכנסו כולם בספק זה. גם זה אם אחד מוציא הרבים אין חשש עבירה כ"כ, כיון דמתכוין לשם מצוה, ואף דהוי בעבירה מ"מ במצוה דרבי"א לא קפדינן על מצוה הבאה בעבירה וכי. כן נראה לפעני"ד לנהוג בזה, וכן הוריתי הלכה למעשה שנת תקצ"א פה"ק בראד וכו'. ע"ש].

פניני מוסר

עניני שבת קדש - תפילת מוסף (א)

תפילת מוסף - "והנה בימי הקודש נוספת תפילה, כנגד קרבן המוסף, והיא בבחינת השפע הנוסף ביום ההוא כפי בחינת קדושתו וענינו". (רמח"ל, דרך ה' ח"ג סוף פ"ו)

נוסח תכנת שבת על שם הגאולה - "ובאשכנז נוהגין לומר "תכנת שבת" וכו' ומסודרת על אפ"ה ביאת של תשר"ק על שם הגאולה דכתיב "אשרקה להם ואקבצם"...". (טור ס"י רפ)

- "לפי שהיא נשמעת על הגאולה והגאולה עתידה להיות בזכות שבת, שגאמר לטריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתוב והביאותים אל הר קדשי"...". (ב"י שם שם שב"ל הל"ק)

י"ה רצון שנתנו בשמחה לארצנו וכו' - תפילה זו יתפלל אדם בכוונה עצומה מעומקא דליבא, ויכניס בלבו צער ואיננות על זה, מתי נזכה לכל זה, שנקרבו שם כל הקרובות וגם קרבן מוסף שבת זה, והיינו עושים בזה נחת רוח גדול ליתברך שמו, וזה עיקר מגמתנו, וזהו "כמצות רצונך" ודי בזה למשכיל". (יסוד ויורשי העבודה ח, ט)

נערך ע"י מחבר סדרת
עבודת המועדים